

به بۆنهو ههشتوو (۸) مارسى، رۆ گەردوونى ژهنیوه

مافوو ژهنى مافیو ئینسانین

په‌ی گ‌ردیما ئاشکران که عانیو باسوو مافی و پاشیلکاری مافی کریو، فره‌ته‌ر باسوو مافوو ژهنی کریو تا مافوو پیا‌ی. چ‌یگ‌هنه ئی په‌رسی مه‌ئ و‌ره‌و که مافوو ژهنی کامه‌نه که فره‌ته‌ر باسش سه‌ره‌و کریو یان پاشیل کریو؟ مه‌گ‌ر باسکرده‌ی جه مافوو مرو‌قی مافوو ژهنی نه‌گ‌یرۆوه؟ مه‌گ‌ر گ‌رد نازانیو، چ ژهنی بۆ و چ پیا ه‌ر چه‌نی جه ئە‌دابیه‌شاوه مافی یه‌کسانشا نیه‌ن؟ مه‌گ‌ر ماده‌و یۆه‌موو مافه‌کاو مرو‌قی نه‌ه‌واچۆ: " مرو‌قه‌کا به نازادی جه ئە‌دای بیه‌نی و جه ماف و ریزه‌نه پیسه‌و یۆینی. گ‌ردشا ساحیوو ژیری و ویزدانینی و مشۆ چه‌نی یۆترینی به گیانیوه (واله‌و) برایانه هۆرزوو کهوت کهرا؟". جه راسیه‌نه مه‌خسه‌ئو جار‌نامه‌و گ‌ردوونی مافه‌کاو مرو‌قی ه‌ردوی ر‌ه‌گ‌زین به بی جیاوازی. به‌لام به کردار و جه ژیوای روانه‌ینه و دل‌ی فره‌و گۆمه‌ل‌گاکانه پاسه نیه‌ن و واقیعه‌ت چ‌یویه‌ته‌ر ما په‌نه ماچۆ.

جه ئاستوو دنیاينه ئیمه روانه وینمی و موانمیوه و مژنه‌ومی که به ئاشکرا مافوو ژهنی ب‌یرمه‌مانه پاشیل کریو ته‌نیا بۆنه‌و ئانه‌یوه که ژهنینه. ئی ویره سه‌قه‌ته به در‌یزایی تاریخینه بیه‌ن و ئیسه‌یچه ه‌ر ه‌ه‌ن. ته‌نانه‌ت جه شو‌رشوو فه‌رانسه‌ینه (۱۷۸۹) گه‌ل‌اله‌که‌ری "مافوو مرو‌قی و مافوو شارۆمه‌ندی" ته‌نیا پیا‌شا به ساحیو ماف دا قه‌له‌م. جه وه‌لاتوو سوپسینه که یۆ چا وه‌لاتانه ویره‌دیوی دوری دیمۆکراسیوازانه‌ش ه‌ه‌ن، ۷۰۰ سالی ژهنی مافی سیاسی ناب‌ه‌ر‌شا بی.

سالانه سه‌دان ه‌زار کناچلی ه‌ر جه له‌مه‌و ئە‌دایشانه سه‌قتی کریا و یان به زارۆله‌یی کوشیا و دل‌ینه مشا چوون کناچینی و ویری پیا‌سالار و هۆکاره‌کاته‌ری کوری به شیاته‌ر مزانا تا کناچی. به ه‌زاران و گ‌یره ده‌یان ه‌زار ژهنی جه جه‌نگه‌کانه ده‌س به‌سه‌ری کریا و و به‌زۆر ده‌سد‌ریژی سکیشا کریو سه‌ر و یان پیسه‌و کۆیله‌ی ورشیا. نمو‌نه‌و داعشی چی سه‌رده‌مه‌نه ه‌یشتا ئینا وه‌رچه‌ماماوه. جه ۵ ژه‌نا ژهنیه جه لاو شوو مک‌ه‌یشه‌و ه‌ه‌ر‌مش‌یش وه‌نه کریو، در‌یوش وه‌نه یان به زور ده‌سد‌ریژیش کریو سه‌ر. سالانه یه‌ری (۳) ملیونی کناچی خه‌ته‌نه کریا و په‌ی هه‌میشه‌ی جه‌پیوه‌ندی سروشتی جنسی بی به‌شی با.

ه‌ر جه پانیشتوو کوردستانی (بی‌جگه‌م ه‌ه‌ورامانی) جه ماوه ده‌سه‌لاتداری ۲۹ ساله‌یشه‌نه به ه‌زاران ژهنی به به‌هانی جوراوجۆری به ده‌سوو کهس وکاریشا کوشیانی و یان چ‌یروو گوشار و ه‌ه‌ره‌شانه ویش سوچنان.

گ‌ردوو ئی پاشیلکاریا ته‌نیا به به‌هانی نا ده‌ور و پاگه کۆمه‌ل‌ایه‌تیاوه کریا که کۆمه‌ل‌گا و داب و نه‌ریته کۆنه و دماکه‌وته‌کا په‌ی ژهنیشا دیاری که‌رده‌ن و به زور سه‌پاناشا سه‌رشه‌ره. بکه‌ری ئی پاشیلکاریا ته‌نانه‌ت ئە‌گ‌ر دریا به دادگایچ، جه کۆتاییه‌نه به بی تاوان و به بی سه‌زا بری مشا. فره‌و جارا به به‌هانی ئانه‌یوه که ئینه کیشیو شه‌خسین و پیوه‌ندیش به کۆمه‌ل‌گا و به یاسایوه نیه‌ن، ئی تاوانکاریه شاریوه. سه‌روو بنه‌ماو ئی ویره چه‌وته‌یوه وینمی که چه‌نی مافه‌کاو مرو‌قی جه " ژیوای شه‌خسینه" ب‌یرمه‌مانه پاشیلی کریا و بی په‌شتیوانی مه‌ناوه.

ئی کرده‌وا به ئاشکرا دژ به جار‌نامه‌و گ‌ردوونی مافه‌کاو مرو‌قینی، چوونکه ئی مافا گ‌ردوونیه‌نی و سنوور نه‌ه‌ش‌ناسا و هه‌میشه و گ‌رد یاگیه‌نه مشۆ به بی جیاوازی په‌یره‌و کریا و پار‌یزیا. ئی جار‌نامه به ئە‌رکوو گ‌رد ده‌وله‌ت و ده‌سه‌لاتداریوه‌ش مزانو که پاشیلکه‌راو ئی مافا به بی جیاوازی بۆ به دادگای و به سه‌زای یاسایشا یاونۆ، وه‌میشه و ه‌ر یاگیه‌نه که با، چ جه‌نگ بۆ، چ ناشتی، چ دل‌ی گل‌یرگه‌ینه بۆ یا جه ژیوای شه‌خسینه، په‌یگ‌یلی یاسایشا په‌ی کریو.

رېځکوزياو چنهويهدهی ميانتهوهی(ئهمنیستی ئینتیرنهشنه) * پښه پاریزهروو مافهکاو مروقی گوشار وزو سهروو گردوو دهسه لاتدارا که به ئه رکوو ویشا هوربیزا و سنووریو پهی پاشیکهراو مافوو ژهنی بنیاره و به سهزاشا یونا. پهی ئی مهخسه دیه و پهی کوتای ئاردهی به پاشیلکاری مافوو ژهنا، رېځکوزیاو چنهويهدهی ميانتهوهی داوا جه دهسه لاتدارا کهرو که کرژ پی ئه رکا هوربیزا:

۱. هورهو روشکنای هس یاسایهه که جیاوازی وزو بهینوو ژهن و پیای و بو به هوکاروو بهکار ئاردهی توندوتیژی دژ به ژهنا.
۲. پهسند کهردهی یاساو پاریزنای ژهنا وهرانوهروو دیاردهو توندوتیژی هه.
۳. کرداری توندوتیژ وزیو چیروو چهمداری و پهیگیلی و سهزای یاسایش پهی دیاری کریو.
۴. گرد کرداریو که به بههانی جیاوازی رهگزی دژ به ژهنا روه مژو، به یاسا و مرش پهنه گیريو و بکهراو ئی کرداریه دریا به دادگای.
۵. ئیمکانات پهیواز جه دهسیاوو ژهنا نه بو پهی وپاریزنای و پهنا بهردهی به دهمودهسگا یاساییهکا.
۶. رېځکوزیاو یاسایی و کومه لایهتی پهی نا ژهنا که بیینی قورابنی توندوتیژی مهرزیاره و نانچ که ههنی پهشتیوانی یاساییشا چنه کریو ئیمکاناتشا پهنه دریو.
۷. نا کس و لایهنا که پهی مافهکاو مروقی به گردی و پهی مافوو ژهنا به تاییهتی گزیا، یاسا پاریزنوشا و هامکاریشا کهرو.
۸. نا دهمودهسگا و رېځکوزیا نادهولتهتیا(ن. جی. و) که پهشتیوانی چی مافا کهرا، به بی جیاوازی پهشتیوانی یاساییشا چنه کریو، به هیزتهری کریا و پاریزیا.

(رېځکوزياو چنهويهدهی ميانتهوهی) * amnesty international

موختار کهریمی - ئالمان، ۰۸، ۰۳، ۲۰۲۰